

ВАЛЕРІЯ САМОЙЛЕНКО

<https://orcid.org/0000-0002-7438-1294>

ValeriaSam20@gmail.com

доктор філософії

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
просп. Гагаріна, 72, м. Дніпро

НАТАЛІЯ МАЙБОРОДА

<https://orcid.org/0000-0002-2857-1660>

Kapshukn@gmail.com

кандидат філологічних наук, доцент

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
просп. Гагаріна, 72, м. Дніпро

ВИКОРИСТАННЯ ФАСИЛІТАЦІЇ ПІД ЧАС ОНЛАЙН-ВИКЛАДАННЯ МОВНИХ ДИСЦИПЛІН ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ, СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»

Розвідку присвячено опису особливостей залучення одного з найефективніших підходів до навчання й розвитку студентів – фасилітації. Її розглянуто як інтерактивний підхід до навчання, метою якого постає формування у майбутніх фахівців знань, предметних компетентностей та м'яких навичок. Упродовж дослідження використано такі загальнонаукові методи дослідження: системний аналіз, синтез та узагальнення. Проаналізовано суть підходу, вимоги до викладача і студентів, етапи фасилітації, до яких уналежнюємо підготовчу частину (визначення мети, підбір методів, таймінг), початок (спільне вироблення правил інтерактивного заняття, управління процесом цілепокладання і каскадування мети та завдань, обговорення обмежень і критеріїв, прогнозування результатів і ризиків), основну частину (інструкції перед виконанням завдань, залучення максимальної кількості учасників) і завершення (підбиття підсумків). Для досягнення результату важливим є фокусування групи. Досліджено структуру та методіку втілення фасилітаційного підходу на заняттях з дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» для студентів спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»; виокремлено переваги залучення фасилітаційного підходу протягом навчання студентів за ОКР бакалавр у ЗВО. Яскравим доповненням до фасилітаційного підходу слугує метод кейсів, за якого викладач не керує процесом пізнання, а лише організовує його, допомагаючи студентам пройти шлях удосконалення й опанувати важливі комунікативні навички. Розглянуто передумови застосування фасилітаційного підходу у системі професійної підготовки студентів. Виявлено сутність, ознаки та основні ідеї підходу; визначено переваги та недоліки у його застосуванні в професійному навчанні студентів закладу вищої освіти. Здійснено поетапний опис роботи викладача і студентів. Виявлено, що заняття із залученням фасилітаційного підходу мають такі етапи: підготовчу частину, початок, основну частину і завершення.

Ключові слова: фасилітація, алгоритм роботи, фахові навички, м'які навички, кейс-метод.

VALERIIA SAMOYLENKO

Doctor of Philosophy (PhD)
Oles Honchar Dnipro National University
72 Gagarin ave., Dnipro

NATALIA MAYBORODA

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
Oles Honchar Dnipro National University
72 Gagarin ave., Dnipro

USE OF FACILITATION DURING ONLINE TEACHING OF LANGUAGE DISCIPLINES FOR STUDENTS OF THE SPECIALTY 291 “INTERNATIONAL RELATIONS, PUBLIC COMMUNICATIONS AND REGIONAL STUDIES”

The work is devoted to the description of the features of the involvement of one of the most effective approaches to the education and development of students – facilitation. It is viewed as an interactive approach to learning, the goal of which is the formation of future specialists' knowledge, subject competencies and soft skills. During the research, the following general scientific research methods were used: system analysis, synthesis and generalization. The essence of the approach, the requirements for the teacher and students, the stages of facilitation, which include the preparatory part (definition of the goal, selection of methods, timing), the beginning (joint development of the rules of the interactive class, management of the process of goal setting and cascading of goals and tasks, discussion of limitations and criteria, predicting results and risks), the main part (instructions before performing tasks, involving the maximum number of participants) and the conclusion (summing up). Group focus is important for achieving results. The structure and methodology of implementation of the facilitation approach in classes on the discipline “Ukrainian language for professional direction” for students of specialty 291 “International relations, public communications and regional studies” were studied; the advantages of the involvement of the facilitation approach during the study of students for the bachelor's degree program in higher education institutions are highlighted.

However, the specifics of the involvement of the facilitation approach in the range of linguistic disciplines for non-philology students remains unexplored, which determines the relevance of the presented article.

The purpose of our scientific investigation is to highlight the specifics of the involvement of the facilitation approach as an important auxiliary resource during the teaching of the discipline “Ukrainian language for professional direction” for students of the specialty 291 “International relations, public communications, and regional studies”.

We conclude that facilitation is emerging as one of the key cutting-edge learning approaches that can be incorporated into any linguistics discipline. On the example of the involvement of a facilitation approach to the work of the discipline “Ukrainian language for professional direction” for students of the specialty “International relations, social communications and regional studies”, we observe that it is possible to involve students in the analysis of various problems, since this approach most vividly embodies the subject-subject communication. The facilitation approach can be successfully actualized with the help of the case method or STEM education, when the focus is on an important problem to be solved, and the teacher is not a dictator who sets his own conditions, but a friend who accompanies the process of finding a solution among students.

Keywords: *facilitation, work algorithm, professional skills, soft skills, case method.*

Зміни у суспільстві й нові тенденції в освіті спонукають до розвитку нових підходів до освітнього процесу, спрямованих на перегляд змісту, моделей та технологій професійної діяльності викладача. Такі трансформації базовані на принципах гуманізації освіти включно з демократичним підходом та толерантним ставленням до студентів, гарантування їхнього права на вибір, задоволення індивідуальних потреб і бажань, а також розвиток їхніх здібностей та можливостей. На цих гуманістичних принципах ґрунтується концепція педагогіки партнерства, яка визнається одним із ключових інструментів реформування галузі освіти.

На сьогодні постають новітні підходи до взаємодії зі студентами під час опрацювання певних тем. Можемо виокремити фасилітаційний підхід, метод проєктної роботи, взаємодію за допомогою методу кейсів тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що проблеми та особливості такого новітнього підходу до опрацювання матеріалу, як фасилітаційний підхід, надзвичайно актуальні серед дослідників. До аналізу такого методу педагогічної взаємодії в різний час долучалися такі науковці, як: Т. Артюх [1], С. Березка [2], М. Зарічкова [1], Л. Кріль [3], А. Молдованов [4], Д. Рябець [5], О. Фокша [6], Т. Шуліченко [7].

Однак специфіка залучення фасилітаційного підходу до кола мовознавчих дисциплін для студентів нефілологічного спрямування і досі залишається недослідженою, що й зумовлює актуальність поданої статті.

Метою роботи є висвітлення специфіки залучення фасилітаційного підходу як важливого допоміжного ресурсу упродовж викладання дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» для студентів спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Мета дослідження передбачає виконання таких завдань:

- окреслити основні етапи роботи з фасилітаційним підходом;
- визначити можливості використання фасилітаційного підходу на заняттях з дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням»;
- виділити ключові рівні фасилітаційної роботи зі студентами спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Методика дослідження враховує продуктивні можливості фасилітації навчального процесу впродовж викладання дисциплін гуманітарного циклу, висвітлюючи досвід вирішення проблемних ситуацій. У роботі використані теоретичні методи дослідження, такі як: аналіз методологічної бази з проблеми дослідження, узагальнення різних поглядів на організацію навчальної діяльності; та емпіричні – огляд навчального процесу зокрема.

Багато дослідників доклались до тлумачення терміна «фасилітація». Систематизувавши всі наявні підходи до тлумачення терміна, А. Молдованов [4, с. 183] витлумачив цей підхід як багатоаспектний і багаторівневий феномен, що містить установки на активізацію психічних процесів, покращення емоційного стану. Науковець зазначив також, що такий підхід становить глобальну цінність, тенденцію сучасної освіти, що відбиває її людиноцентрований вимір, уможливить фасилітативне середовище.

Педагогічна фасилітація має на меті допомогти учневі в усвідомленні себе як самоцінності, підтримувати прагнення дитини до саморозвитку, самореалізації, активізувати ціннісне ставлення до людей, до життя загалом. Така педагогічна стратегія буде допоміжне, гуманістичне, діалогічне, суб'єкт-суб'єктне спілкування, атмосферу безумовного прийняття учня, взаєморозуміння та довіри.

Доцільним є трактування феномену фасилітації, пов'язане з такими його аспектами: взаємовплив людей, зумовлений соціальними контактами, що підвищує їхню активність, сприяє активізації психічних процесів, поліпшенню самопочуття; специфічний вид спілкування, який передбачає полегшення взаємодії учасників освітнього процесу; спосіб допомоги групі в пошуку шляхів виявлення й розв'язання проблем [6, с.14].

У нашому дослідженні витлумачуємо фасилітацію як процес суб'єкт-суб'єктної комунікації, за якої зусилля викладача і студента поєднані з метою пошуку відповіді на проблемні питання. Така робота реалізує навчання через вирішення конкретних окремих ситуацій. Послугування таким підходом на заняттях уможлиблює розвиток таких м'яких навичок, як комунікація, критичне мислення, креативність, кооперація та прийняття рішень [7, с. 195]. Застосування такого підходу на заняттях продукує кращий розвиток мовних навичок студентів, оскільки за залучення суб'єкт-суб'єктних комунікативних ситуацій відсутні правильні або неправильні думки, наявний лише результат тих чи тих рішень студента, а вирішення центральної комунікативної проблеми постає як потужна мотивація для виявлення мовних, мовленнєвих та спілкувальних навичок.

Сутність фасилітаційного підходу полягає в тому, що відповідно до мети заняття викладач-фасилітатор може поставати стороннім експертом – спостерігачем, який лише слідкує за виконанням правил, прийнятих для обговорення, і певним лідером – керівником, який спрямовує пошук рішень та визначає можливість альтернатив. Проте, яку б роль на занятті не посів фасилітатор, він повинен завжди бути нейтральним, а саме не висловлювати свою точку зору, а лише фіксувати ідеї інших, допомагати і полегшувати дискусію. Це уможлиблює реалізацію однієї з основних функцій викладача-фасилітатора, а саме потреби в залученні всіх студентів до участі в обговоренні. Адже за традиційних методів навчання, як правило, лише лідери групи, які мають впевнену позицію, проявляють свою активність на занятті, не дозволяючи іншим учасникам проявити себе через применшення важливості та цінності їхніх пропозицій. Фасилітаційний підхід уможлиблює створення комфортних умов на заняттях для виключення «внутрішнього цензора» серед студентів-міжнародників та можливостей без остраху через помилковість своїх рішень та невпевненість у власних знаннях чи вміннях висловлювати власні думки. Крім того, викладач-фасилітатор на заняттях стимулює пошук та прийняття обоюдно прийнятних рішень для всіх учасників групи без визначення тих, хто виграв чи програв, пошук компромісних варіантів, висловлених не лише лідерами серед студентів, сприяє взаєморозумінню між учасниками групи та фіксації не лише власної позиції окремих лідерів, культивує почуття загальної відповідальності за прийнятті рішення [1, с. 465].

На думку Д. Рябець [5, с. 250], важливими постають завдання викладача-фасилітатора у контексті підготовки майбутніх професіоналів і включають: виявлення та задоволення освітніх потреб і запитів студентів; розвиток їхньої мотивації, когнітивних здібностей та емоційно-вольової сфери особистості; використання сучасних особистісно орієнтованих методик для формування фахових навичок;

надання підтримки студентам у знаходженні та використанні інформаційних ресурсів для розв'язання навчальних завдань; проведення індивідуальної роботи з організації та ведення наукових досліджень; ефективну організацію самостійної діяльності студентів на основі дидактичного вибору; підтримку та стимулювання творчого вияву особистості під час навчальної та позааудиторної роботи; формування гуманістичної спрямованості майбутніх професіоналів. Реалізація цих завдань сприятиме розвитку важливих якостей, таких як наполегливість, креативність, самостійність, активна пізнавальна діяльність та зосередженість на професійному зростанні.

Готовність стати фасилітатором властива не всім педагогам. Окрім таких суттєвих якостей, як емпатія, лідерство, комунікабельність, рефлексія, викладач має володіти певними техніками, інструментами, моделями поведінки для організації фасилітаційних сесій.

Фасилітатор не приймає рішень упродовж роботи зі студентами, утім він відповідає за якість процесу та результату через організацію злагодженої роботи групи. Фасилітацію сприймаємо як педагогічний підхід заохочення людей ділитися своїми ідеями, думками для вирішення проблеми, досягнення мети. У процесі взаємодії фасилітатор використовує цілий діапазон ролей: лідер, консультант, експерт, сподвижник, промоутер, управлінець, психолог, режисер тощо.

Основною функцією фасилітатора постає формування спільного термінологічного середовища для перетворення думок та формування умінь, стимулювання та направлення процесу розумової діяльності у групі студентів. Фасилітатор має бути активним, проте не директивним, формувати творчу, вільну та позитивну атмосферу.

До основних принципів фасилітації уналежнюємо: збереження нейтралітету в команді з метою забезпечення простору рівномірних можливостей проголошення власної думки; спільне створення організаційних правил та їх дотримання; усунення можливості учасників критикувати один одного та необхідність розуміння думок усіх учасників фасилітаційної сесії.

Для ефективної роботи групи доцільне дотримання фасилітатором правил: відкритості (фіксація всіх думок), лаконічності (чітке дотримання таймінгу), конструктивної критики (обговорюється лише метод, а не автор висловлювання), використання я-повідомлень («я так вважаю» замість «існує думка») [3, с. 701].

Дві основні навички успішного фасилітатора: бути хорошим слухачем і правильно ставити правильні запитання у правильний момент.

Облік етапів роботи фасилітаційної сесії передбачає підготовчу частину (визначення мети, підбір методів, таймінг), початок (спільне вироблення правил інтерактивного заняття, управління процесом цілепокладання і каскадування мети та завдань, обговорення обмежень і критеріїв, прогнозування результатів і ризиків), основну частину (інструкції перед виконанням завдань, залучення максимальної кількості учасників) і завершення (підбиття підсумків). Для досягнення результату важливим є фокусування групи.

Завдання фасилітатора – допомогти групі встановити курс роботи, виробити маршрут просування до мети, стежити за траєкторією розвитку взаємодії. У разі виникнення побічних тем слід фіксувати їх для окремого обговорення або модифікувати їх відповідно до поточних завдань. Необхідно підбивати проміжні підсумки, адже важливим є керування часом, тому що зайва балакучість – показник професійного вигорання педагога або відсутність вміння чітко висловлювати власні думки.

Під час збору інформації та думок фасилітатор використовує різноманітний арсенал генерації ідей: «Світове кафе», «Відкритий простір», «Аналіз поля сил Курта Левіна», «У той же час наступного року», «Пошук майбутнього», «Парадигма позитивних змін», «Антимозковий штурм», метод Дельфі, модераційні карти, ранжування, дискусії, дебати, форум. Для фіксації результатів обговорення та їх візуалізації застосовуються фліпчарти, коркові і магнітні дошки, колажі.

Якщо на сесії присутні фахівці з інфографіки, можна паралельно до обговорення оформляти інфо-постер. Досвідчені фасилітатори вміють створити атмосферу конкурентної співпраці, яка перетворює заняття на евристичне дослідження (процес відкриття і винаходу). Дієвими методами мотивації на всіх етапах фасилітації є тривалий зоровий контакт, звернення по імені, авансування похвали, створення ситуацій успіху, оптимістичні прогнози про можливості здобувачів освіти. Окремо слід відзначити необхідність конгруентної поведінки фасилітатора.

Отже, фасилітація постає як один із ключових найновітніших підходів до навчання, який можна залучити до будь-якого заняття з кола мовознавчих дисциплін. На прикладі залучення фасилітаційного підходу до роботи з дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» для студентів спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» спостерігаємо, що можливе залучення студентів до аналізу різноманітних проблем, оскільки такий підхід найяскравіше втілює суб'єкт-суб'єктну комунікацію. Фасилітаційний підхід може бути вдало актуалізований за допомогою кейс-методу або STEM-навчання, коли в центрі уваги постає важлива для розв'язання проблема, а викладач – не диктатор, що встановлює власні умови, а товариш, який супроводжує процес пошуку рішення серед студентів.

Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо в аналізі різноманітних засобів і способів взаємодії зі студентами із залученням фасилітаційного підходу; створенні й удосконаленні класифікації занять у руслі аналізованого підходу тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артюх Т., Зарічкова М. Фасилітація в освітньому процесі підготовки фармацевтів-інтернів. *Соціальна фармація: стан, проблеми та перспективи* : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної дистанційної конференції, м. Харків, 27 квітня 2023 р. / ред. кол. : А.А. Котвіцька та ін. Харків : НФаУ, 2023. С. 463–454.
2. Березка С. Педагогічна фасилітація у ЗВО: теоретичні аспекти підготовки особистості викладача. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 4. Т. 2. С. 5–9. DOI: <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.4-2.1>.
3. Кріль Л. Фасилітація як засіб підвищення фахового рівня педагога. *The 11th International scientific and practical conference “Modern research in world science”*, January 29–31, 2023 / SPC “Sci-conf.com.ua”. Lviv, Ukraine, 2023. P. 697–701.
4. Молдованов А. Дефініційний аналіз феномену «фасилітація». *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2023. № 1(355). С. 180–186. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/9777>.
5. Рябець Д. Фасилітація в контексті підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2022. № 1(50). С. 249–251. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.50.249-251>.
6. Самойленко В., Шуліченко Т. Розвиток soft skills у студентів під час вивчення мовознавчих дисциплін. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 47. Т. 4. С. 194–197. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-4-32>.
7. Фокша О. Педагогічні умови формування фасилітаційної компетентності майбутніх вчителів гуманітарних спеціальностей у професійній підготовці : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2019. 21 с.

REFERENCES

1. Artiukh, T., & Zarichkova, M. (2023). Fasylytatsiia v osvithnomu protsesi pidhotovky [Facilitation in the educational process of training pharmacist-interns]. *Sotsialna farmatsiia: stan, problemy ta perspektyvy – Social pharmacy: state of the problem and prospects: materials of VIII International science and practice remote conference*. Kharkiv: NFaU, 2023. P. 463–465 [in Ukrainian].
2. Berezka, S. (2019). Pedahohichna fasylytatsiia u ZVO: teoretychni aspekty pidhotovky osobystosti vykladacha [Pedagogical facilitation in higher education institutions: theoretical aspects of teacher personality training]. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii – Theory and practice of modern psychology*, 4(2), 5–9. DOI: <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.4-2.1> [in Ukrainian].
3. Kril, L. (2023). Fasylytatsiia yak zasib pidvyshchennia fakhovoho rivnia pedahoha [Facilitation as a means of increasing the professional level of a teacher]. In *The 11th International scientific and practical conference “Modern research in world science”* (January 29–31, 2023). Lviv, Ukraine. 2023. P. 697–701 [in Ukrainian].
4. Moldovanov, A. (2023). Defynitsiinyi analiz fenomenu fasylytatsiia [Definitional analysis of the phenomenon “facilitation”]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohichni nauky – Bulletin of Taras Shevchenko Luhansk National University. Pedagogical sciences*, 1 (355). P. 180–186. Retrieved from: <http://hdl.handle.net/123456789/9777> [in Ukrainian].
5. Riabets, D. (2022). Fasylytatsiia v konteksti pidhotovky maibutnix uchyteliv pochatkovykh klasiv [Facilitation in the context of training future primary school teachers]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia “Pedahohika. Sotsialna robota” – Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series “Pedagogy. Social work”*, 1(50), 249–251. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.50.249-251> [in Ukrainian].
6. Samoilenko, V., & Shulichenko, T. (2022). Rozvytok soft skills u studentiv pid chas vyvchennia movoznavchykh dystsyplin [Soft skills development among students while studying linguistics]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka – Humanities science current issues: interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University young scientists research papers*. 47. Vol. 4. 194–197. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-4-32> [in Ukrainian].
7. Foksha, O. (2019). Pedahohichni umovy formuvannia fasylytatsiinoi kompetentnosti maibutnix vchyteliv humanitarnykh spetsialnostei u profesiinii pidhotovtsi [Pedagogical conditions for the formation of facilitation competence of future teachers of humanitarian specialties in professional training]. *Extended abstract of Candidate thesis*. Odessa, 21 p. [in Ukrainian].